

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งซึ่งกำลังพัฒนา เฉพาะอย่างยิ่งคือ การพัฒนาระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ในอดีตสินค้าเกษตรกรรมสามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศ การอุตสาหกรรมยังอยู่ในระยะเริ่มต้นพัฒนาและยังไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร แต่ในระยะหลังประเทศไทยมีปัญหาภาวะเศรษฐกิจขาดดุลการชำระเงิน ต้องใช้เงินตราต่างประเทศจัดหาปัจจัยในการพัฒนาเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันภาคเกษตรกรรมก็มีปัญหาเกี่ยวกับการลงทุนสูง ผลิตผลราคาต่ำและต้องแข่งขันกันกับตลาดภายนอก การผลิตมีขอบเขตจำกัดของเทคโนโลยีจึงทำให้หันมาพิจารณาการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในช่วงอดีตที่ผ่านมาพบว่า นับตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา อัตราการเติบโตของอุตสาหกรรมนี้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ คือ เดิมมีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพียง 81,000 คน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพียง 196 ล้านบาท ไม่สามารถเทียบอันดับกับสินค้าออกที่สำคัญอื่น ๆ หลังจากนั้นอีก 20 ปีต่อมาในปี พ.ศ. 2525 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 23,879 ล้านบาท สูงกว่ารายได้จากข้าวซึ่งเป็นสินค้าออกอันดับหนึ่งและมีรายได้ในปีเดียวกันเพียง 22,504 ล้านบาท¹

ในปัจจุบันนี้ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่ง สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นการทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศที่มีการเจริญเติบโตสูง การผลิตเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้ส่วนมากให้แรงงาน และวัตถุประสงค์ในประเทศเสนอบริการและสินค้าที่ผลิตในระดับโรงงานขนาดเล็ก และประชาชนทั่วไป รายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวใน พ.ศ. 2527 มี

¹Tourism Authority of Thailand, "Annual Statistical Report on Tourism in Thailand", pp.59

จำนวน 27,317 ล้านบาท¹ นำหน้าสาขาเศรษฐกิจอื่น ช่วยลดการขาดดุลการค้าได้ 30% ของยอดการขาดดุลทั้งหมดของประเทศ

สระบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงคือ ลพบุรี เป็นจังหวัดอยู่ในภาคกลาง อยู่ในโครงข่ายใกล้เคียงกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นดินแดนซึ่งมีประวัติศาสตร์อารยธรรมของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีวิวัฒนาการของความเจริญในอดีตสืบทอดมาถึงปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวชนิดหนึ่ง เพราะจังหวัดสระบุรีและลพบุรี ไม่เพียงแต่จะมีธรรมชาติที่สวยงามตามลักษณะชนบทไทยแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมอันสืบเนื่องกันประเพณี มีวิถีการดำเนินชีวิตที่สงบเรียบง่าย และเรียบง่าย เป็นที่น่าศึกษาแก่นักท่องเที่ยวจากนานาชาติ โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศที่มีความเจริญทางด้านวัตถุ อีกทั้งที่ตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญในการศึกษาหารายละเอียดในด้านพัฒนาการท่องเที่ยวให้ต่อเนื่องกัน เพื่อนำมาซึ่งความเจริญในพื้นที่ เกิดผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมต่อประชาชนโดยส่วนรวม และประเทศไทย

1.2 ความสำคัญของพื้นที่ในการศึกษา

สระบุรีและลพบุรีเป็นพื้นที่ที่มีอายุเก่าแก่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ เดิมเป็นที่ลุ่มฝั่งทะเลคู่กันกับนครปฐม ต่อมาเป็นที่ตั้งของอาณาจักรพูนันและอาณาจักรทวารวดี ในศตวรรษที่ 11-15 ต่อมาขอมขยายอิทธิพลเข้ามาในพุทธศตวรรษที่ 15 โดยมีลพบุรีเป็นเมืองสำคัญ บริเวณเมืองสระบุรีเป็นเส้นทางผ่านไปยังนครธม เป็นสถานที่สะสมแหล่งอารยธรรมและวัฒนธรรมไว้ทุกยุคทุกสมัย และเก่าแก่ยิ่งกว่าเมืองใด ๆ ในบริเวณภาคกลาง ยกเว้นนครปฐม

สระบุรีเป็นเมืองที่เข้าใจว่าตั้งขึ้นมาในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิเมื่อ พ.ศ. 2092 สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เป็นดินแดนรอบนอกจังหวัดนครนายกติดต่อกับลพบุรี เพื่อให้เป็นเมืองศูนย์กลางการระดมไพร่พลทหารเวลาเกิดศึกสงคราม ตัวเมืองเก่าถูกย้ายหลายหนตามผู้รั้งตำแหน่งเจ้าเมือง เดิมอยู่ที่อำเภอเสนาให้ ตำบลเมืองเก่า (ศาลารีสาว) ใกล้กับบึงหนองโจ้ง จึงได้นามว่า สระบุรี ในพ.ศ. 2433 มีการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบมณฑล ได้ย้าย

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61

เมืองไปที่ตำบลไผ่ล้อมน้อย ในพ.ศ. 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 โปรดฯ ให้สร้างทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือมาถึงเมืองสระบุรี พระยาพิชัยมรงค์สงครามจึงย้ายตัวเมืองมาตั้ง ณ ตำบลปากเพรียว ใกล้กับสถานีรถไฟจวบจนปัจจุบันนี้

จังหวัดสระบุรีเป็นจังหวัดที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจอยู่ในขั้นดีจังหวัดหนึ่ง เป็นพื้นที่รองรับการขยายของโรงงานอุตสาหกรรมไปจากกรุงเทพมหานคร เพื่อลดการย้ายถิ่นของประชากรภูมิภาค และก่อให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่ในขณะเดียวกัน มีสถานที่สำคัญน่าท่องเที่ยว คือ มีมหาเจดีย์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา คือ มณฑปพระพุทธบาท ซึ่งค้นพบในสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2163-2171) วัดและถ้ำพระโพธิสัตว์ ซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีสภาพสลักเก๋ากันต่ำสมัยทวารวดีอยู่บนผนังถ้ำ อายุประมาณ 1,500 ปี สมัยเมื่อชาวละว้ายอาศัยอยู่ในบริเวณนี้ เป็นสถานที่ที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี เสด็จประพาสอยู่เนือง ๆ ส่วนทางด้านธรรมชาติศึกษาทางวัดยังได้ปลูกพืชสมุนไพรนำมาปรุงยารักษาโรค มีหน้าที่ปลูกป่าและรักษาป่าไม้เบญจพรรณให้แก่กรมป่าไม้ มีถ้ำต่าง ๆ อยู่ในบริเวณมากกว่า 90 ถ้ำ แต่เพิ่งเปิดให้เข้าชมเพียง 2 ถ้ำคือ ถ้ำธรรมทัศน์และถ้ำโพธิสัตว์ ในอำเภอมากเหล็กมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามหลายแห่ง เช่น วนอุทยานน้ำตกมากเหล็ก ไร่กุสุมา และน้ำตกสวน้อย ฯลฯ เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดซึ่งมีอย่างอุดมสมบูรณ์

ลพบุรีเป็นพื้นที่ที่จังหวัดใกล้เคียง มีความสำคัญมาแต่สมัยโบราณ เดิมเป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรทวารวดี เคยอยู่ใต้การปกครองของขอม ประมาณ พ.ศ. 1430 หรือเรียกว่าเมืองละโว้ มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่น่าศึกษา เช่น พระปรางค์สามยอดและปรางค์แขก เป็นต้น ซึ่งเป็นแบบที่มาของยอดเจดีย์และปราสาทของสถาปัตยกรรมไทยในยุคต่อมาคือ ทรงงานิยมในยุคสุโขทัย ทรงข้าวโพดและจอมแหในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ของลพบุรีคือทรงสิงขร)² ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดฯ ให้สถาปนาลพบุรีเป็นเมืองหลวงสำรองจากกรุงศรีอยุธยา ทรงสร้างหมู่พระราชวังอันประกอบด้วย พระที่นั่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะสถาปัตยกรรมทางยุโรป เริ่มมีอิทธิพลต่อมาออกแบบอาคารไทยในสมัยต่อ ๆ มา ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดฯ ให้สร้างพระที่นั่งนิมานมังกุฎ และพระราชทานนามว่า พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ ปัจจุบันเป็นแหล่ง

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ "การวิเคราะห์เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่เฉพาะและระบบชุมชน," หน้า 261

² ประเวศ ลิมปประดิษฐ์, สัมภาษณ์เมื่อ พ.ศ. 2527

ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาชมอย่างมากมาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สถานที่ท่องเที่ยวอื่นคือ อ่างเก็บน้ำห้วยซับเหล็กเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของลพบุรี อุทยานแห่งชาติที่สำคัญคือ วังก้านเหลืองซึ่งมีน้ำตกที่สวยงาม สวนสัตว์ลพบุรีก็เป็นสถานที่น่าท่องเที่ยว อาจจะศึกษาด้านธรรมชาติเป็นการเพิ่มพูนความรู้อีกโสดหนึ่ง

ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ว่าจังหวัดสระบุรีและลพบุรี นอกจากจะตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ แล้วยังมีทรัพยากร ซึ่งมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดความเจริญ ทั้งภาคเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมได้อีกโสดหนึ่ง

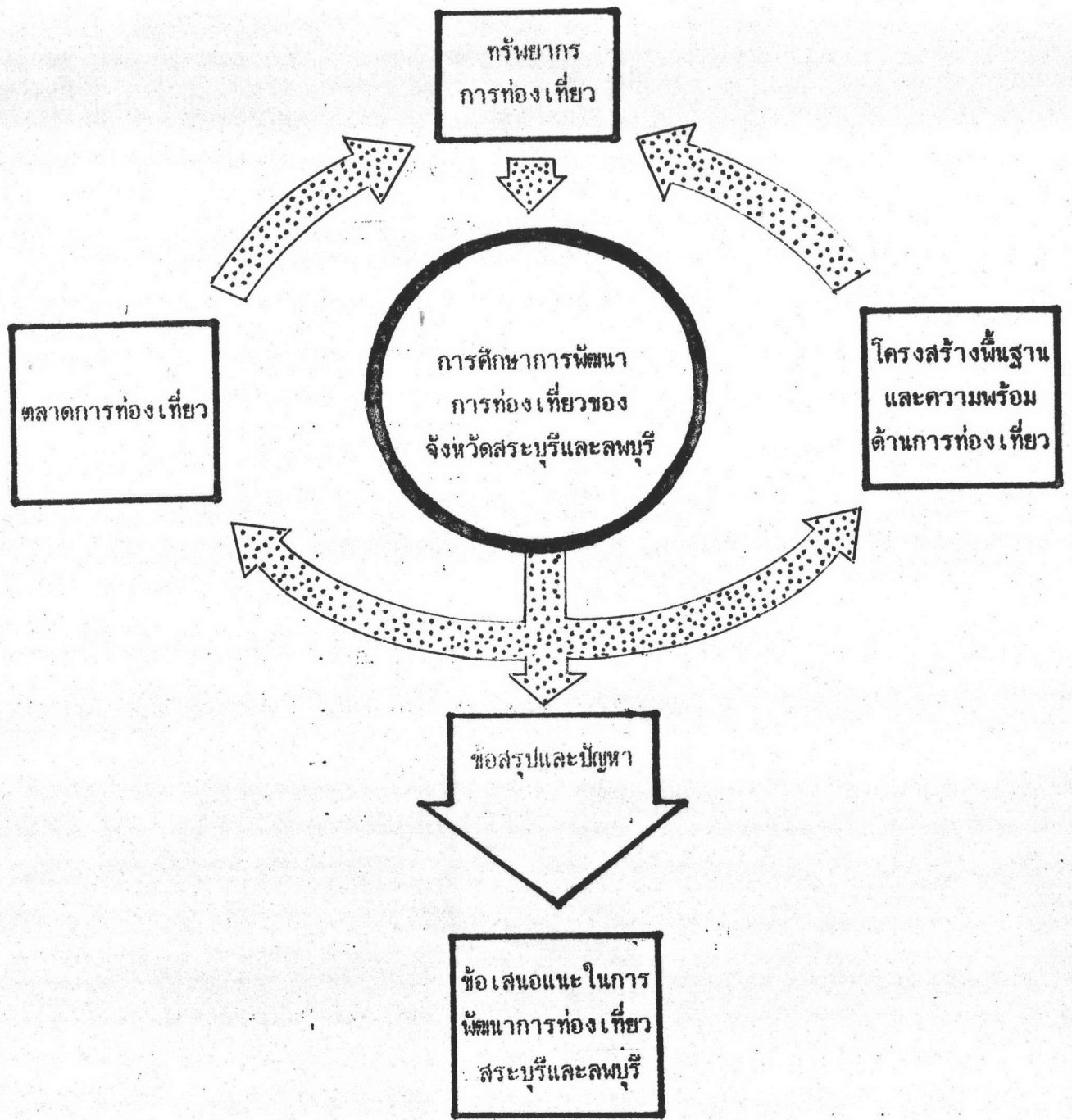
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยสังคม โดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษา เมื่อ พ.ศ. 2523 ในหัวข้อเรื่อง "การศึกษาเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง" ในงานวิจัยนี้ได้เสนอข้อนำสังเกตุให้กลุ่มจังหวัดลพบุรี-สิงห์บุรีและสระบุรีเป็นกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมให้เป็นวงจรบรรจบกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีการพักแรม 1-2 คืน

พื้นที่จังหวัดสระบุรี มีทั้งสิ้น 3,379.06 ตารางกิโลเมตร จังหวัดลพบุรี มีพื้นที่ 6,586.67 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ในการศึกษารวมทั้งสิ้น 9,965.73 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตของสระบุรีและลพบุรีติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	จังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันออก	จด	จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ
ทิศใต้	จด	จังหวัดนครนายก จังหวัดปทุมธานีและจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	จด	จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดอ่างทอง

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) ศึกษาสภาพทั่วไปทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่
- 2) ศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวทุกประเภทที่มีอยู่ในพื้นที่อันนำมาซึ่งแนวทางในการพัฒนา

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนของการศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดสระบุรีและลพบุรี

- 3) ศึกษาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนบริการอื่น ๆ ในการพิจารณาด้านปัจจัยประกอบ
- 4) ศึกษาสภาพของตลาดท่องเที่ยว เช่น ประเภทของนักท่องเที่ยว
- 5) ศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านการท่องเที่ยว
- 6) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ของสระบุรีและพื้นที่ต่อเนื่อง (ลพบุรี) ในด้านการท่องเที่ยว
- 7) ทำการวิเคราะห์เพื่อคาดการณ์แนวโน้มในการพัฒนา ประเมินค่าความเป็นไปได้จากศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ เสนอแนะนโยบายและวิธีการในการพัฒนาที่อาจจะนำไปวางแผนในอนาคต

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาอยู่ในอาณาเขตของจังหวัดสระบุรี-ลพบุรี ในพื้นที่ 9,965.73 ตารางกิโลเมตร และในรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
- 2) ศึกษาลักษณะประชากรและสภาพสังคมของพื้นที่ในการท่องเที่ยว
- 3) ศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลอดจนการท่องเที่ยว ตลอดจนความพร้อมในการท่องเที่ยว

1.5 ข้อจำกัดและอุปสรรคในการศึกษา

การสำรวจและการเก็บข้อมูล มีจำกัดในการวิเคราะห์ เวลา และความไม่สะดวกบางประการ อาจทำให้ศึกษาได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร อันนำมาซึ่งข้อเสนอจึงเป็นไปเท่าที่โอกาสอำนวย เพื่อเป็นแนวทางในการทำแผนการท่องเที่ยวในอนาคต

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการศึกษา

- 1) เพื่อเป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสระบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงคือ จังหวัดลพบุรี ซึ่งจะทำให้ความเจริญและประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจให้เกิดการหมุนเวียนในพื้นที่ดังกล่าว
- 2) เป็นข้อมูล หลักฐาน เสริมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดในอนาคต
- 3) เป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในระดับหน่วยงานและวงการที่เกี่ยวข้อง เห็นประโยชน์ส่วนรวม รักและหวงแหนทรัพยากรในการท่องเที่ยวในพื้นที่ในท้องถิ่นของตน
- 4) แนวทางในการศึกษา อาจนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ได้

1.7 วิธีการศึกษา

- 1) รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม การใช้ประโยชน์ที่ดิน ลักษณะประชากร โครงสร้างพื้นฐาน จำนวนทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยวจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง
- 2) การสำรวจภาคสนาม
- 3) จัดทำแบบสอบถามในรายละเอียดของข้อมูลเพื่อนำมาเป็นสถิติข้อมูล และแปลออกเป็นสัดส่วนและอัตราการเปลี่ยนแปลง
- 4) นำข้อมูล ผลจากแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์ปัญหา
- 5) เสนอแนวทางและรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้แผนที่ ตารางกราฟ แผนภูมิแท่ง และวงกลม ตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวตลอดจนศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1.8 ที่มาของแหล่งข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ซึ่งรวบรวมได้จากหน่วยงาน รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ห้างสมุด และเอกชน คือ

- 1) สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- 2) สำนักผังเมือง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- 3) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 4) กรมแผนที่ทหาร
- 5) สำนักงานจังหวัดสระบุรี
- 6) สำนักงานจังหวัดลพบุรี
- 7) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาตินารายณ์ราชนิเวศน์
- 8) สำนักงานศึกษาพิเศษจังหวัดลพบุรี
- 9) วัดพระพุทธรบาท
- 10) หอสมุดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 11) การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดสระบุรี และลพบุรี
- 12) องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
- 13) การประปาส่วนภูมิภาคจังหวัดสระบุรี และลพบุรี
- 14) บริษัทท่องเที่ยวเอกชน (ดิทแอล์มและทัวริลิโม)